

Jacek Urban<http://orcid.org/0000-0003-1790-2601>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

archiwariusz@gmail.com

DOI: 10.35765/pk.2023.430401.17

Starania o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński w raportach członków Wydziału do prymasa Polski ks. kard. Stefana Wyszyńskiego (1956–1958)

STRESZCZENIE

Decyzją stalinowskiej Rady Ministrów PRL 11 sierpnia 1954 r., po ponad 550 latach, Wydział Teologiczny został odłączony od Uniwersytetu Jagiellońskiego i włączony do Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. To oznaczało, że Kraków utracił prawa akademickie w teologii. Po przesileniu politycznym w październiku 1956 r. władze polityczne odcięły się od polityki ostatnich lat, od ich metod i decyzji. Wobec tego profesorowie Wydziału Teologicznego UJ pracujący w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie podjęli starania o przywrócenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wsparcia udzielili im prymas Polski kard. Stefan Wyszyński.

Autor omawia tytułowy temat na podstawie kilkunastu raportów księży profesorów krakowskich do prymasa Polski kard. S. Wyszyńskiego w latach 1956–1958, które są zapisem ich starań o przywrócenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jak miało się okazać okres tzw. odwilży politycznej szybko się zakończył, a kierownictwo komunistycznej partii rządzącej ani na chwilę nie dopuszczało myśli o powrocie Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Raporty członków byłego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego są świadectwem ich pragnień i pełnej determinacji pracy. Autor starał się je pokazać, przedstawiając chronologicznie kolejne raporty jako etapy zmagania z systemem, w którym niemożliwe było istnienie Wydziału Teologicznego na jakimkolwiek państwowym uniwersytecie.

SŁOWA KLUCZE: Uniwersytet Jagielloński, Wydział Teologiczny, zamknięcie Wydziału, walka o ponowne otwarcie, raporty

Sugerowane cytowanie: Urban, J. (2023). Starania o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński w raportach członków Wydziału do prymasa Polski ks. kard. Stefana Wyszyńskiego (1956–1958). © ⓘ *Perspektywy Kultury*, nr 4/1(43), ss. 191–214. DOI: 10.35765/pk.2023.430401.17

Nadesłano: 02.10.2022

Zaakceptowano: 02.11.2022

ABSTRACT

Efforts for the Restoration of the Faculty of Theology to the Jagiellonian University in Reports of Faculty Members to the Primate of Poland Cardinal Stefan Wyszyński (1956–1958)

By decision of the Stalinist Council of Ministers of the People's Republic of Poland on August 11, 1954, after more than 550 years, the Faculty of Theology became detached from Jagiellonian University and incorporated into the Academy of Catholic Theology in Warsaw. This meant that Krakow would lose its academic rights within theology. After the political thaw in October 1956, the government cut itself off from the policies of the past years, from their methods and decisions. Therefore, the professors of the Faculty of Theology at the Jagiellonian University, working at the Academy of Catholic Theology in Warsaw, began making efforts to restore the Faculty of Theology to the Jagiellonian University. They were supported by the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński.

The author discusses this issue by drawing on more than a dozen reports by Krakow professor priests addressed to the Primate of Poland Cardinal S. Wyszyński between 1956 and 1958, which chronicle their endeavors to restore the Faculty of Theology to Jagiellonian University. However, as it was to turn out, the period of the so-called “political thaw” soon came to an end, and the leadership of the communist ruling party never once entertained the thought of returning the Theological Faculty to Jagiellonian University. The reports of the members of the former Theological Faculty of Jagiellonian University bear witness to their wishes and spirited work. The author shows this by chronologically presenting reports as stages of the struggle against a system in which the presence of a Faculty of Theology at any public university was impossible.

KEYWORDS: Jagiellonian University, Faculty of Theology, closure of the faculty, fight for the reopening, reports

Decyzja papieża Bonifacego IX z 11 stycznia 1397 r. o erekcji Wydziału Teologicznego w Krakowie jest wydarzeniem trudnym do przecenienia. Czyniła z Krakowa ważny ośrodek przygotowania misjonarzy do chryścianizacji Litwy, a równocześnie otwierała drogę do odnowienia *Studium Generale* w oparciu już nie o trzy, ale o cztery wydziały według klasycznego modelu. Odnowienie krakowskiego *Studium Generale* w roku 1400 zalicza się do najważniejszych wydarzeń w historii Polski. Od tej pory przez ponad 550 lat Wydział Teologiczny był traktowany nie jako jeden z czterech, a jako pierwszy w strukturze uniwersytetu krakowskiego. Także w następnych stuleciach prawa pierwszeństwa, jeśli już nie w porządku znaczenia, to w porządku honorowym, mu nie

odmawiano¹. Po II wojnie światowej i nastaniu rządów komunistycznych nad przyszłością Wydziału Teologicznego na UJ pojawiły się „czarne chmury” (Kubiś, 2008, s. 53–56).

Wstęp

11 sierpnia 1954 r. na posiedzeniu Rady Ministrów PRL podjęto decyzję o „wyodrębnieniu” Wydziału Teologicznego z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wcześniej, bo 2 sierpnia tego roku „wyodrębniono” Wydział Teologiczny z Uniwersytetu Warszawskiego. Zamiarem rządu było usunięcie obydwu wydziałów teologicznych z uniwersytetów i utworzenie z nich Akademii Teologicznej, potem Akademii Teologii Katolickiej, w Warszawie. Podjęte decyzje oznaczały, że w Krakowie po ponad 550 latach nie będzie szkoły teologicznej na uniwersyteckim poziomie studiów. Z 16 września tego roku pochodzi „Oświadczenie byłych profesorów, wykładowców i asystentów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego”, które skierowali do ministra szkolnictwa wyższego Adama Rapackiego. W oświadczeniu przedstawiono argumenty historyczne, społeczne i naukowe za koniecznością istnienia ośrodka teologicznego w Krakowie na poziomie uniwersyteckim (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ); Mandziuk, 1999, s. 11–14). Kopię oświadczenia przekazano także do biskupa łódzkiego Michała Klepacza, który wobec internowania prymasa Polski kard. S. Wyszyńskiego jako osoba stojąca na czele Episkopatu Polski miał się zwrócić z prośbą o interwencję u premiera Józefa Cyrankiewicza. Zabiegi te zakończyły się niepowodzeniem². Minister A. Rapacki pismem z 19 października 1954 r. oznajmił, że Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego będzie kontynuować swą działalność w ramach Akademii Teologicznej w Warszawie, a jego profesorowie stali się pracownikami naukowymi tejże Akademii. W Krakowie utworzono *studium domesticum* w nadziei, że po ustaniu reżimu stalinowskiego Wydział Teologiczny powróci na Uniwersytet Jagielloński (Kubiś, 2005, s. 55–58).

-
- 1 Dzieje Wydziału Teologicznego UJ przedstawili: Mieczysław Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525* (Kraków 1996); Marian Kanior, *Wydział Teologiczny w dziejach Uniwersytetu Krakowskiego 1780–1880* (Kraków 1998), Stanisław Piech, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880–1939* (Kraków 1995); Mieczysław Barcik, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego (1939–1954)* (Kraków 2001).
 - 2 Profesorzy Wydziału Teologicznego UJ pamiętali bp. M. Klepaczowi, że we wrześniu 1954 r. w dniu oznaczonym na audiencję dla ks. prof. E. Florkowskiego i ks. prof. K. Klósaka „rozmysłnie wyjechał z Warszawy, nie wyznaczając nowego terminu”. Zob. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (AKMKr), b. sygn., „Starania o wskrzeszenie Wydziału Teologicznego UJ”, Kronika, s. 1.

Dwa lata później w Polsce doszło do przełomu październikowego 1956 r. i następującej po nim „odwilży”. Nowe władze komunistyczne z Władysławem Gomułką jako I sekretarzem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej odcięły się „od błędów przeszłości” i zapowiedziały nowy kurs³. Kardynał Stefan Wyszyński powrócił z miejsca internowania do Warszawy. Na styczeń roku następnego zapowiedziano wybory parlamentarne. Rozbudzono nadzieje. To oznaczało, że będzie można również podjąć starania o przywrócenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Na Wydziale Teologicznym ATK powstała komisja, złożona z księży profesorów krakowskich, do spraw reaktywowania Wydziału Teologicznego na UJ (Roszkowski, 1991, s. 730–737).

Temat został już podjęty. Mieczysław Barcik uczynił to w artykule pt. *Próba przywrócenia Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim (1956–1957)*, a ks. Adam Kubiś w artykule *Z dziejów usuwania teologii/Wydziałów Teologicznych z Uniwersytetów*, także w książce pt. *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie 1954–1981 r.* Ponadto na uwagę zasługuje tekst Wandy Łuczak pt. *Unieważnić „stalinowski rozbiór”. Uniwersytetu Jagiellońskiego – walka o powrót oderwanych Wydziałów w latach 1956–1957*. Teksty poświęcone Wydziałowi Teologicznemu zostały opracowane przede wszystkim na podstawie materiału znajdującego się w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także materiałów przechowywanych w spuściznie ks. prof. Władysława Wichra, znajdującej się w Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (AUJP2); Barcik, 2000, s. 665–678; Kubiś, 2008, s. 49–61; Łuczak, 2015, s. 149–165).

Idea nowego spojrzenia na podane w tytule zagadnienie pojawiła się w związku z odkrytymi materiałami aktowymi w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. O ile wyżej wymienieni badacze w tym archiwum poznali zawartość wiązki akt zatytułowanej „Wydział Teologiczny”, o tyle nie odwołują się do poszytu zatytułowanego „Starania o powrót WT na UJ”. W nim uwagę zwraca kilkanaście listów skierowanych przez uczonych Wydziału Teologicznego UJ do prymasa Polski ks. kard. Stefana Wyszyńskiego. Autor postanowił je chronologicznie zestawić i omówić. Wydaje się, że te pisma mające formę relacji o stanie negocjacji w sprawie przywrócenia Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński, zebrane razem, poszerzają i porządkują temat. Ponadto pozwalają na przedstawienie swego kalendarium starań. Te „raporty o stanie

3 Tym niemniej Józef Cyrankiewicz jako prezes Rady Ministrów zachował swoje stanowisko. Był premierem w latach 1954–1970, podobnie jak mianowany 27 kwietnia 1956 r. (a więc jeszcze przed przesileniem i „odwilżą”) minister szkolnictwa wyższego Stefan Żółkiewski. Był nim w latach 1956–1959.

negocjacji” skierowane do prymasa Polski przygotowane zostały albo przez członków Wydziału Teologicznego UJ występujących *in gremio*, albo przez kilku z nich, albo jednostkowo przez ks. prof. I. Różyckiego. Osobne miejsce zajmują dwa teksty, które są sprawozdaniami z audyencji odbytych u kard. S. Wyszyńskiego. Chronologicznie dwa teksty pochodzą z 1956 r., 27 listopada i z 15 grudnia tego roku. Najwięcej z roku 1957, 9 stycznia – opis audyencji i list, 22 stycznia, 11 lutego, 21 lutego, 10 kwietnia, 24 czerwca, 18 sierpnia – opis audyencji i 19 października. Natomiast z roku 1958 pochodzi 5 tekstów: z 7 stycznia, 15 stycznia, 8 lutego, 15 kwietnia i 25 czerwca. Ks. prof. I. Różycki był sekretarzem przygotowującym dokumenty, z czasem stał się osobą najbardziej zaangażowaną w sprawę powrotu Wydziału Teologicznego na UJ⁴.

Podniętą do podjęcia tematu są także słowa, które Jan Paweł II wypowiedział 8 czerwca 1997 r. w kolegiacie św. Anny w Krakowie w przemówieniu na 600-lecie Wydziału Teologicznego:

Ten bolesny okres zasługuje ze wszelkich miar na rzetelną dokumentację i pogłębione studium historyczne. Kościół nigdy się nie pogodził z faktem jednostronnej i niesprawiedliwej likwidacji Wydziału przez ówczesne władze państwowe. Robił wszystko, aby środowisko uniwersyteckie Krakowa nie było pozbawione akademickiego studium teologii. Pomimo

4 Ks. prof. Ignacy Różycki ur. się w 1911 r. w Kryspinowie k. Krakowa. Po maturze w 1930 r. wstąpił do Krakowskiego Seminarium Duchownego i podjął studia na Wydziale Teologicznym UJ. Już w 1931 r. abp metropolita krakowski Adam S. Sapieha, po pierwszym roku jego studiów w Krakowie, skierował go do Rzymu. Kształcił się w Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza (Angelicum) w Rzymie. Miejszem jego formacji do kapłaństwa było Papieskie Seminarium Francuskie w Rzymie. W 1934 r. abp A. Sapieha wyświęcił go na kapłana w katedrze na Wawelu i polecił kontynuację studiów rzymskich. Zamieszkał w Papieskim Instytucie Polskim w Rzymie. W lipcu 1937 r. uzyskał stopień doktora teologii. Następnie udał się do Monachium, gdzie uczestniczył w seminarium naukowym z dogmatyki u prof. M. Grabmanna. Studiował filozofię i teologię średniowieczną. Na Uniwersytecie Jagiellońskim przeprowadził nostryfikację studiów zagranicznych i tytułu doktorskiego. Od 1 lutego 1939 r. asystent na Wydziale Teologicznym UJ i rektor tzw. Małego Seminarium. W okresie okupacji prowadził wykłady z dogmatyki katolickiej w krakowskim i częstochowskim Seminarium Duchownym. Habilitował się w 1945 r. na Wydziale Teologicznym UJ, mając 34 lata. Kilka lat później został profesorem nadzwyczajnym. 1 maja 1954 r. został kierownikiem Katedry Dogmatyki Szczegółowej Wydziału Teologicznego UJ. Kilka miesięcy później Wydział Teologiczny decyzją władz został usunięty z Uniwersytetu Jagiellońskiego i włączony do nowo powstałej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Od nowego roku akademickiego 1954/1955 został profesorem nadzwyczajnym ATK w Warszawie i prodziekanem Wydziału Teologicznego tejże Akademii. Równocześnie w Krakowie prowadził zajęcia dla alumnów seminariów duchownych krakowskiego, częstochowskiego i śląskiego, którzy byli studentami Wydziału Teologicznego już poza Uniwersytetem Jagiellońskim. W 1956 r. stanął na czele zespołu walczącego o przywrócenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Por. Chmura, 1989–1991, s. 519.

wielu trudności i szykan ze strony władz Wydział istniał i działał⁵ (Jan Paweł II, 2005, s. 985).

Dokumentem, który jest punktem odniesienia dla następującej po nim korespondencji, jest list ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego napisany zaledwie kilka dni po uwolnieniu go z internowania i powrocie do Warszawy, skierowany do ks. prof. Tadeusza Glemmy, z 31 października 1956 r.

W tych dniach dowiedziałem się, że w kołach Księży Profesorów Wydziału Teologicznego UJ są dążenia do przywrócenia Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pragnę określić swoje stanowisko. Wydział Teologiczny był zawsze chlubą UJ, a przez całe wieki był jego jedyną pozycją naukową. Połączenie go z ATK było wielką krzywdą, wyrządzoną dla kultury narodowej i katolickiej. Krzywdę tę należy naprawić. Trzeba przywrócić Uczelni Jagiellońskiej jej Serce. Starania Księży Profesorów środowiska krakowskiego o przywrócenie Wydziału Teologicznego Uniwersytetowi Jagiellońskiemu witam z radością i gorąco popieram. Przekazuję Księdzu Profesorowi to stanowisko do wiadomości, by wzmocnić starania Księży Profesorów i oszczędzić im zbędnych trudności. Łączę wyrazy głębokiej czci, którą zawsze żywiłem dla osoby Księdza Profesora i Jego rzetelnej pracy naukowej (Prokop, 2008, s. 99).

List był wyrazem poparcia prymasa Polski dla dalszych działań. W ten sposób ks. kard. S. Wyszyński stał się pierwszym hierarchą, który tak zdecydowanie deklarował swoje poparcie dla powrotu Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. List prymasa Polski z 31 października 1956 r. został przyjęty przez grono profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ jako zobowiązanie do działania. Podjęli je od października 1956 r. do czerwca 1958 r. i o wszystkich podjętych krokach informowali ks. kard. S. Wyszyńskiego.

W odpowiedzi na list ks. prymasa S. Wyszyńskiego do ks. prof. T. Glemmy profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali do niego 6-stronicowy memoriał noszący datę 27 listopada 1956 r. Podpisało go 17 pracowników naukowych: profesorów, docentów, wykładowców i asystentów. To księża profesorowie Antoni Bystrzonowski, Władysław Wicher, Tadeusz Glemma, Aleksy Klawek, Tadeusz Kruszyński, Teofil

5 Te słowa Jan Paweł II wypowiedział także jako świadectwo, skoro w czerwcu 1953 r. Rada Wydziału Teologicznego UJ powierzyła mu wykłady z etyki społecznej. Ostatnia habilitacja na Wydziale Teologicznym UJ to właśnie habilitacja ks. dr. K. Wojtyły. Po usunięciu Wydziału Teologicznego z UJ ks. dr hab. K. Wojtyła podjął pracę na KUL, ale przez zamieszkanie w jednym domu z ks. prof. I. Różyckim (Kraków, ul. Kanonicza 19) na każdym etapie starań o powrót Wydziału Teologicznego na UJ był informowany i konsultowano się z nim. Wiele dokumentów sygnował swoim podpisem.

Długosz, Marian Michalski, Eugeniusz Florkowski, Kazimierz Kłósak, Ignacy Różycki, Aleksander Usowicz, Eugeniusz Wyczawski, Stanisław Grzybek, Józef Rozwadowski, Władysław Smereka, Julian Groblicki i Karol Wojtyła. Zawarte w nim tezy wyczerpują większość argumentów, które zostały później użyte w memoriałach i listach do władz politycznych oraz instytucji nauki i kultury⁶.

„Batalia” o wskrzeszenie Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim

Autorzy memoriału odwołali się do sesji, którą 16 listopada 1956 r. zorganizował Wojewódzki Komitet Frontu Narodowego w Krakowie. Mówcy wywodzący się z grona profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego domagali się, aby po latach niszczącego stalinizmu oddać uniwersytetowi sprawiedliwość przez przywrócenie oderwanych od niego wydziałów: lekarskiego, teologicznego i rolnego, ponadto domagali się zwrotu Drukarni Uniwersyteckiej i reaktywowania Polskiej Akademii Umiejętności. To przede wszystkim głos prof. UJ Jana Hulewicza, który znalazł wsparcie prof. Karola Estreichera, przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Narodowego w Krakowie, jak i głos przedstawiciela społeczności studenckiej UJ⁷ (Łuczak, 2015, s. 153–154). Szkoda, że ten postulat przywrócenia Wydziału Teologicznego w Krakowie nie znalazł się w rezolucji końcowej. Tym niemniej temat został podjęty (Barcik, 2000, s. 665–666). Wśród autorów wyżej wspomnianego memoriału do prymasa Polski znajdowali się ci, którzy już 21 listopada 1956 r. wypowiedzieli się w sprawie powrotu Wydziału Teologicznego na UJ. To członkowie Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie. Oni to zwrócili się do Prezydium Rady Ministrów z „usilną prośbą” o cofnięcie uchwały z 11 sierpnia

6 We wstępie profesorowie, wykładowcy i asystenci byłego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego podziękowali ks. kard. S. Wyszyńskiemu za niezwykle życzliwe ustosunkowanie się do sprawy przywrócenia w Krakowie Wydziału Teologicznego UJ. Życzliwość kard. S. Wyszyńskiego ośmieliła ich do przesłania na jego ręce przygotowanego memoriału. Wyrażali nadzieję, że ów memoriał za przyzwoleniem ks. kard. prymasa dotrze do Episkopatu Polski, który wystąpi do rządu z prośbą o przywrócenie w Krakowie Wydziału Teologicznego UJ. W pierwszej części memoriału ww. profesorowie przekonywali, że przywrócenia Wydziału Teologicznego UJ domaga się najpierw dobro religii katolickiej w Polsce. W drugiej części profesorowie podpisani pod memoriałem dowodzili, że powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński domaga się również dobro narodu polskiego.

7 Autorka wymienia także głos prof. Bogumiła Pawłowskiego, który apelował: „winien również wrócić na 600-letni Jubileusz Uniwersytetu dawny Wydział Teologiczny”.

1954 r. znoszącej Wydział Teologiczny na UJ. Uznali to za decyzję niezwykle szkodliwą, skoro

setki studentów teologii straciły naraz, bez swej winy i ku swemu wielkiemu rozgoryczeniu, możliwość odbywania studiów teologicznych na wyższej uczelni państwowej, w warunkach sprzyjających zdobywaniu gruntownej wiedzy i ewentualnie także naukowych stopni akademickich (Barcik, 2000, s. 666–667)⁸.

Koledzy z Akademii Teologii Katolickiej, znając stanowisko profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ wyrażone w przygotowywanym memoriale do prymasa Polski, udzielili im poparcia. 27 i 28 listopada 1956 r. Rada Wydziału Teologicznego i Rada Wydziału Filozofii Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie poparły wniosek o podjęcie starań w sprawie wyłączenia Wydziału Krakowskiego z Akademii Teologii Katolickiej i włączenia go z powrotem do Uniwersytetu Jagiellońskiego (AKMKr, Kronika wydarzeń, s. 1). Pozytywne wiadomości napłynęły także z Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1 grudnia 1956 r., wobec końca epoki stalinowskiej, przeprowadzono wolne wybory rektorskie na Uniwersytecie Jagiellońskim. Rektorem UJ został prof. Zygmunt Grodziński. 3 grudnia tego roku profesorowie i asystenci byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali list do nowego rektora i Senatu UJ, w którym poinformowali o już podjętych krokach prymasa Polski i kadry ATK w omawianej sprawie. List został życzliwie przez niego przyjęty. W grudniu 1956 r. ta sama grupa profesorów skierowała list do Senatu UJ, do Senatu ATK, a równocześnie do Urzędu ds. Wyznań. Zarówno Senat Akademicki UJ, jak i Senat Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie 12 grudnia 1956 r. podzielił stanowisko profesorów, opowiadając się za powrotem Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Tego dnia profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali także pismo do Departamentu Studiów Uniwersyteckich⁹.

Mając takie poparcie, 15 grudnia 1956 r. czterej profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ, ks. prof. Władysław Wicher, ks. prof. Tadeusz

8 Prezesem PTT w 1956 r. był najpierw ks. prof. Władysław Wicher, a następnie ks. prof. Eugeniusz Florkowski.

9 Ks. rektor ATK Wincenty Kwiatkowski 12 grudnia 1956 r. skierował w imieniu uczelni memoriał do ministra szkolnictwa wyższego S. Żółkiewskiego, wyrażając nadzieję, że „przywrócenie WT na UJ przyczyni się do usunięcia powstających na tym tle zażrażeń”. 20 grudnia 1956 r. ks. prof. W. Wicher (ostatni prodziekan na WT UJ) przekazał rektorowi UJ odpis memoriału skierowanego 12 grudnia tr. przez rektora ATK do ministra S. Żółkiewskiego. Ks. Wicher prosił rektora UJ prof. Z. Grodzińskiego, „żeby zechciał zająć wobec sprawy restytucji Wydziału Teologicznego w Krakowie życzliwe stanowisko w czasie, który uzna za najbardziej odpowiedni”. Zob. Barcik, 2000, s. 671–672.

Glemma, ks. prof. E. Florkowski i ks. prof. I. Różycki, działając w imieniu wszystkich kolegów, skierowali list do ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego. Na początku napisali:

Wykonując zalecenie Waszej Eminencji, zawarte w liście do naszego kolegi Ks. Prof. T. Glemmy, poczytujemy sobie za zaszczytny obowiązek powiadomić Waszą Eminencję, jakie do dnia dzisiejszego podjęliśmy starania o powrót Wydziału Teologicznego UJ do Krakowa (AKMKr, s. 5),

wyraźnie się na wspomniany już list powołując. Profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ poinformowali księdza prymasa, że oprócz memoriału wysłanego na jego ręce 27 listopada wystosowali dwa dalsze, o podobnej treści: jeden do Urzędu do spraw Wyznań, drugi do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. W liście znalazła się także informacja, że z inicjatywy profesorów krakowskich Senat Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie opracował i wysłał do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego wniosek o powrót Wydziału Teologicznego UJ do Krakowa. W końcu listu zapowiedzieli, że przygotowuje się wystąpienie profesorów świeckich Uniwersytetu Jagiellońskiego opowiadających się za powrotem Wydziału Teologicznego na Wszechnicę Jagiellońską. Równocześnie autorzy tego listu przedstawili stanowisko strony rządowej w tej sprawie. Na podstawie otrzymanej korespondencji stwierdzili, że Departament Szkolnictwa Uniwersyteckiego w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego nie widzi żadnej potrzeby wydzielienia Wydziału Teologicznego UJ z Akademii Teologii Katolickiej i przeniesienia go do Krakowa – przeciwnie, zauważa poważne trudności, wpływające – jego zdaniem – z braku naukowych kadr. Poza tym Departament Szkolnictwa Uniwersyteckiego twierdził, że tylko najwyższe czynniki – ponad Ministerstwem – mogą zdecydować o powrocie Wydziału Teologicznego UJ do Krakowa. Odnosząc się do zarzutu braku naukowych kadr zgłoszonego przez przedstawiciela Departamentu Szkolnictwa Uniwersyteckiego, autorzy listu wyjaśnili, że wszystkie 12 katedr – jakimi Wydział Teologiczny UJ rozporządzał w roku 1954 w chwili wcielenia do Akademii Teologii Katolickiej – mogą być obsadzone pełnowartościowymi, habilitowanymi siłami z krakowskiego ośrodka (AKMKr, s. 5–6).

Nowe możliwości do negocjacji upatrywano w działalności utworzonej 4 listopada 1956 r. Komisji Wspólnej strony rządowej i Episkopatu. Rząd reprezentowali członek Biura Politycznego Jerzy Morawski i nowy szef Urzędu do spraw Wyznań Jerzy Sztachelski występujący w randze ministra. Stronę kościelną reprezentowali bp Michał Klepacz i sekretarz Episkopatu bp Zygmunt Choromański. 8 listopada 1956 r. Komisja Wspólna spotkała się po raz pierwszy. W listopadzie 1956 r. Komisja

Wspólna spotykała się co kilka dni. Strona kościelna proponowała, aby stosunki państwo–Kościół były rozwiązywane w sposób zbliżony do konkordatu z 1925 r. W grudniu 1956 r. rozmowy Komisji Wspólnej koncentrowały się wokół uchylenia stalinowskiego dekretu o obsadzaniu stanowisk kościelnych i zastąpienia go nowym aktem prawnym, a dalej wokół przywrócenia nauki religii w szkołach czy powołania kapelanów szpitalnych, wojskowych i więziennych. Wobec tych zasadniczych kwestii sprawa krakowskiego Wydziału Teologicznego nie miała wtedy szans na podjęcie¹⁰ (Dudek i Gryz, 2003, s. 110–111).

Jeszcze w drugiej połowie grudnia 1956 r. wyżej wymienieni profesorowie podjęli próbę rozszerzenia tematu powrotu Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński przez publikację artykułów w prasie. Ks. prof. I. Różycki prosił ks. dr Józefa Gawrona, redaktora „Gościa Niedzielnego”, o wsparcie sprawy artykułem zamieszczonym w tym tygodniku, zapowiadając, że osobny artykuł ukaże się w „Tygodniku Powszechnym”¹¹. Początkowo swoją gotowość napisania artykułu do „Tygodnika Powszechnego” wyrażali znakomity językoznawca UJ prof. Witold Taszycki i słynny botanik prof. Władysław Szafer, ale finalnie go z różnych powodów nie napisali¹². Wsparcie dla sprawy powrotu Wydziału Teologicznego okazał prof. Jan Miodoński; na wiecu przedwyborczym, który odbył się w Filharmonii Krakowskiej 4 stycznia 1957 r., podjął on temat poważnego rozdrobnienia Uniwersytetu Jagiellońskiego,

od którego oddzielono wiele dyscyplin naukowych, powodując tym samym spadek autorytetu *Almae Matris Jagellonicae* nie tylko w społeczeństwie polskim, ale także wśród społeczności międzynarodowej (AKMKr, s. 28; Barcik, 2000, s. 666).

Trzeci i czwarty chronologicznie dokument w omawianej sprawie to list profesorów z 9 stycznia 1957 r. i sprawozdanie z audyencji danej przez ks. kard. Stefana Wyszyńskiego delegacji byłego Wydziału Teologicznego UJ tego samego dnia. Do spotkania doszło rano w rezydencji księdza prymasa przy ul. Miodowej w Warszawie. Przybyli ks. E. Florkowski, ks. I. Różycki i ks. A. Usowicz, którzy przedstawili ks. prymasowi list profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ (AKMKr, s. 50). W liście

10 W styczniu 1957 r. spotkania Komisji Wspólnej zawieszono z powodu kampanii wyborczej przed wyborami do Sejmu.

11 Cenzura nie dopuściła do publikacji artykułu o Wydziale Teologicznym w „Gościu Niedzielnym”.

12 Prof. W. Szafer „odmówił napisania takiego artykułu i szeroko to umotywowował, podkreślając, że sam osobiście jak najgoręcej popiera sprawę reaktywizacji Wydziału, natomiast prof. W. Taszycki odmówił z powodu choroby”. Zob. Barcik, 2000, s. 667.

informowali, że 21 grudnia 1956 r. odbyło się wspólne posiedzenie senatów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medycznej, na którym rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego odczytał wniosek Akademii Teologii Katolickiej do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Z kolei 4 stycznia 1957 r. profesorowie ks. W. Wicher i ks. I. Różycki osobiście rozmawiali z rektorem UJ prof. Zygmuntem Grodzińskim. Po rozmowie sporządzono protokół, w którym zapisano najważniejsze tezy jego wypowiedzi¹³ (AKMKr, s. 50).

W dalszej części raportu księża profesorowie informowali, że staraniem członków Wydziału Teologicznego UJ ukaże się w najbliższym czasie w „Tygodniku Powszechnym” artykuł domagający się powrotu Wydziału Teologicznego na UJ napisany przez jednego z profesorów świeckich Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także, że za zgodą księży biskupów jest w toku wystąpienie alumnów wszystkich trzech seminariów duchownych: krakowskiego, śląskiego i częstochowskiego z prośbą do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Równocześnie autorzy listu zwrócili uwagę na stanowisko p.o. pierwszego sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Krakowie dr. Bolesława Drobnera, który z końcem roku 1956 oświadczył, że Wydział Teologiczny nigdy do Krakowa nie wróci. Dalej odnotowali, że w kilku dziennikach pojawiła się informacja o utworzeniu Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, której zadaniem będzie realizacja technicznych szczegółów przeniesienia Wydziału Teologicznego UJ do Krakowa. Skoro jednak decyzja o powrocie Wydziału będzie podejmowana jedynie przez najwyższe czynniki polityczne, członkowie Wydziału Teologicznego UJ – zachęceni w tym przez ks. arcybiskupa E. Baziaka – usilnie prosili księdza prymasa, by możliwie najrychlej poruszył tę sprawę w rozmowach Komisji Wspólnej (AKMKr, s. 50–51).

Po zapoznaniu się z listem ks. kard. Wyszyński oświadczył, że dotąd nie było rozmów z rządem na temat Wydziału Teologicznego, ale że

13 Rektor UJ Z. Grodziński powiedział im, że: (a) sprawa powrotu Wydziału Teologicznego na UJ jest zagadnieniem politycznym i dlatego Senat UJ nie może urzędowo o nią zabiegać, nie znając stanowiska najwyższych czynników politycznych w kraju; (b) jeśli Senat UJ będzie urzędowo pytany w tej sprawie, rektor UJ nie widzi nikogo, kto by był przeciwny powrotowi Wydziału Teologicznego na UJ; (c) ponadto rektor dodał, że dla takiej szkoły jak Uniwersytet Jagielloński jest rzeczą dobrą odzyskać jeszcze jeden wydział, zwłaszcza tak stary. Opinia w sprawie przywrócenia Wydziału Teologicznego na UJ ze strony władz uniwersyteckich nie była szczerą, skoro prorektor UJ S. Grzybowski we *Wspomnieniach* (Kraków 1999, s. 679) napisał, „Grodziński był zdecydowanym przeciwnikiem powrotu wydziału teologii, obawiając się jego wpływów na Uniwersytecie (...). Stanowisko Grodzińskiego co do powrotu wydziału teologii w pełni podzielałem”. Zob. Łuczak, 2015, s. 153.

sprawa jego przywrócenia jako instytucji kościelnej zniszczonej była sygnalizowana na liście spraw do załatwienia. Prymas wyrażał nadzieję na pomyślne załatwienie tej ważnej sprawy, a w argumentacji za przywróceniem Wydziału polecił unikać akcentów politycznych, wysuwać zaś raczej natury ogólnej, narodowe, m.in. wskazał jego wpływ na utrzymanie polskości wśród katolickiego duchowieństwa Śląska przed założeniem niemieckiego uniwersytetu we Wrocławiu. Na pytanie ks. Różyckiego, co jego zdaniem można jeszcze uczynić, ks. prymas radził dotrzeć do Władysława Gomułki i to przed 25 stycznia 1957 r., skoro w okresie przedwyborczym rozmowy Komisji Wspólnej były zawieszono. Na pożegnanie ks. kard. Wyszyński podziękował za podjęte starania, co jeszcze wzmocniło determinację uczestniczących w audiencji w prowadzeniu dalszych działań¹⁴.

Wspomniany w liście artykuł zamieszczony w „Tygodniku Powszechnym” ukazał się 13 stycznia 1957 r. Jego autorem był poseł dr Stanisław Stomma. Tytuł publikowanego tekstu to *Mądrość tradycji*¹⁵. Przykładem rosnącej aktywności profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ były dwa listy podpisane przez absolwentów Wydziału z datą 10 stycznia 1957 r. Jeden z nich został skierowany do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki, a drugi do Urzędu ds. Wyznań. To zapewne efekt zabiegów ks. prof. I. Różyckiego. Zwrócił się on do księży, którzy ukończyli Wydział Teologiczny UJ, z prośbą o wsparcie. Ponadto 20 stycznia 1957 r. profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali dwa pisma, jedno do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki, a drugie do Komisji Wspólnej na ręce Jerzego Sztachelskiego, z przypomnieniem, że na list skierowany do Urzędu ds. Wyznań z 12 grudnia 1956 r. dotąd nie otrzymali odpowiedzi¹⁶. Nazajutrz 21 stycznia 1957 r. ks. prof. I. Różycki przesłał do sekretarza Episkopatu Polski bp. Zygmunta Choromańskiego kopię pisma, jakie „na życzenie Prymasa” profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ przesłali do Komisji Wspólnej¹⁷. Ks. prof. Różycki przesłał ją także bp. M. Klepaczowi. 22 stycznia profesorowie skierowali 7-stronicowy memoriał do I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki,

14 18 stycznia 1957 r. w auli UJ odbyło się spotkanie z kandydatem na posła z Krakowa, ówczesnym premierem Józefem Cyrankiewiczem. Uczestniczył w nim dr Stanisław Stomma, niebawem poseł na Sejm PRL. Powrócono do tematu scalenia wydziału lekarskiego, teologicznego i rolnego z UJ. J. Cyrankiewicz wysłuchał opinii, ale nie podjął żadnych działań. Zob. Barcik, 2000, s. 666.

15 „Przywrócenie WT w ramy UJ nikomu i niczemu nie zagraża, a będzie uszanowaniem historycznego charakteru tej instytucji” (Stomma, 1957, s. 2).

16 20 stycznia 1957 r. odbyło się głosowanie do Sejmu, pierwsze po ustaniu reżimu stalinowskiego. Władze spodziewały się poparcia ze strony Kościoła. Zob. Czaczkowska, 2013, s. 284.

17 Na początku 1957 r. w Komisji Wspólnej miejsce Jerzego Morawskiego zajął Zenon Kliszko.

zapewniając, że „powrót WT na UJ nie naruszy w niczym ani konstytucji polskiej, ani pełnej autonomii świeckości nauki” (Barcik, 2000, s. 675). Tego dnia informowali ks. prymasa o poczynionych zabiegach.

22 stycznia 1957 r. ks. prof. I. Różycki sporządził kolejne pismo do ks. prymasa. Wraz z nim posyłał kopię pisma, jakie profesorowie Wydziału Teologicznego UJ skierowali do Komisji Wspólnej wprost na ręce ministra J. Sztachelskiego, informując, że zawiera nową argumentację. Pismo o tej samej treści co załączony w kopii wniosek do Komisji Wspólnej wysłali równocześnie do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Ponadto informowali księdza prymasa, iż

bardzo życzliwi nam profesorowie Wydziału Prawa UJ nie widzieli celowości delegacji mieszanej z kilku osób do Władysława Gomułki. W jej miejsce napisaliśmy obszerny memoriał do Komitetu Centralnego PZPR i mamy zapewnienie, że w ciągu bieżącego tygodnia, przed 25. b.m., dotrze do rąk własnych Władysława Gomułki (AKMKr, s. 39).

Memoriał zbierał w jedno wszystkie argumenty poruszone w innych pismach do władz państwowych. Profesorowie Wydziału Teologicznego rozważali myśl delegacji poselskiej z terenu krakowskiego do W. Gomułki; liczyli na posłów: prof. J. Miodońskiego, S. Stommę, Stefana Kisielewskiego (AKMKr, s. 39). Następnego dnia, 23 stycznia, w „Tygodniku Powszechnym” ukazał się kolejny artykuł na temat Wydziału Teologicznego w Krakowie. Autorem był ks. prof. I. Różycki, który opublikował tekst pt. *Wydział królowej Jadwigi* (Różycki, 1957, s. 4 i 6). Jeszcze 24 stycznia 1957 r. profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali list do rektora UJ, a 29 stycznia list otwarty do prezydium Rady Ministrów i do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego (AKMKr, s. 66). Kilka dni wcześniej, 25 stycznia 1957 r., księża profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ zwrócili się ponownie do władz UJ, prosząc, by Senat Akademicki UJ zechciał poprzeć starania o reaktywację Wydziału. Za jego przywróceniem opowiedziała się Rada Wydziału Prawa UJ. Oto bowiem na posiedzeniu w dniu 12 lutego 1957 r. Rada Wydziału Prawa uznała, że przywrócenie Wydziału Teologicznego byłoby aktem naturalnym, słusznym, a nawet byłby to rodzaj zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę (Barcik, 2000, s. 672). 22 lutego tr. Senat Akademicki UJ jednogłośnie opowiedział się za reaktywowaniem Wydziału Teologicznego, jakkolwiek prorektor prof. Stefan Grzybowski zwracał uwagę, że ostateczne decyzje będą podejmowane nie przez uczonych, ale polityków (Barcik, 2000, s. 672). Temat Wydziału Teologicznego pojawił się także na posiedzeniu Komisji Wspólnej. W kronice prowadzonej przez ks. prof. I. Różyckiego pod datą 11 lutego 1957 r. napisano:

po czterokrotnych usiłowaniach Episkopatu po raz pierwszy rozmowa Komisji Wspólnej. Rząd nie godzi się by uniwersytety były wyznaniowe, w zamian proponuje filię Akademii Teologii Katolickiej w Krakowie¹⁸ (AKMKr, s. 1 i 71).

Taką samą datę, 11 lutego 1957 r., nosi też kolejny list ks. I. Różyckiego do ks. prymasa pisany w imieniu członków Wydziału Teologicznego. W nim ks. prof. Różycki informował, że zgodnie z życzeniem księdza prymasa memoriał profesorów Wydziału Teologicznego do KC PZPR był już 25 marca tr. w rękach Władysława Gomułki. Informował także, że profesorowie UJ – prof. A. Vetulani – zainterpelowali podczas spotkania przed wyborami parlamentarnymi premiera J. Cyrankiewicza w sprawie powrotu Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński¹⁹. Ponadto profesorowie Wydziału Teologicznego wystosowali pismo do Senatu UJ z prośbą o poparcie ich starań o powrót na Uniwersytet. Według ich wiedzy miało ono być rozpatrywane na najbliższym posiedzeniu Senatu UJ. W zakończeniu informowali, że planowane jest ogłoszenie artykułu w krakowskiej prasie codziennej, mianowicie w „Dzienniku Polskim”, oraz że w przygotowaniu jest również wystąpienie młodzieży świeckiej szkół wyższych Krakowa. Ks. prof. I. Różycki w imieniu swoim i kolegów z Wydziału Teologicznego prosił księdza kardynała Wyszyńskiego „o dalsze życzliwe pokierowanie naszymi poczynaniami” (AKMKr., s. 61). Tego samego dnia, 11 lutego, ks. prof. Różycki kopię pisma do kard. Wyszyńskiego przesłał bp. Choromańskiemu, sekretarzowi Konferencji Episkopatu Polski, jak i bp. B. Kominkowi (AKMKr., s. 62). Dnia 14 lutego 1957 r. rano delegacja profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ została przyjęta przez kard. Wyszyńskiego w jego pałacu biskupim przy ul. Miodowej 17 w Warszawie. Tego dnia wieczorem doszło do spotkania w mieszkaniu ks. prof. Różyckiego w Krakowie przy ul. Kanoniczej 19. Ks. I. Różycki powiedział, że bp Klepacz prosił go o wypracowanie kilka wariantów powrotu Wydziału Teologicznego możliwych do przyjęcia. Ponadto ks. I. Różycki poinformował zgromadzonych, że Rada Wydziału

18 Pod datą 11 lutego 1957 r. ks. I. Różycki przedstawił stanowisko Rządu PRL w Komisji Wspólnej w oświadczeniu: „Uniwersytet nie może być wyznaniowy, dlatego nie może mieć Wydziału Teologicznego. Chociaż na Zachodzie są Wydziały Teologiczne u nas jest inaczej. Wobec tego w Krakowie może powstać tylko studium teologiczne poza uniwersytetem”. Komentując te słowa członków rządu w Komisji Wspólnej, ks. I. Różycki napisał: „stanowisko wyrażone w słowach «u nas inaczej» jest niezyciowym doktrynerstwem. Utworzenie studium teologicznego w Krakowie poza UJ nie zadowoli nikogo, ani wierzących, ani niewierzących. U nas «musi być inaczej», jeśli są racje gospodarcze lub ustrojowe”.

19 Premier J. Cyrankiewicz miał wtedy powiedzieć, że nie widzi żadnych przeszkód na drodze do jego urzędywistnienia.

Prawa UJ opowiedziała się za powrotem Wydziału Teologicznego i taki wniosek przedłożyła Senatowi. Ks. I. Różycki z satysfakcją stwierdził niemal jednogłośnie członków Rady Wydziału Prawa, skoro tylko dwu było przeciw (AKMKr, s. 72).

Dziesięć dni później 21 lutego 1957 r. ks. prof. W. Wicher i ks. prof. I. Różycki skierowali na ręce prymasa Polski kolejny list. Informowali w nim, że włączenie do Uniwersytetu Jagiellońskiego oderwanych wydziałów: teologicznego, medycznego, rolniczego, jest jednym z zadań, jakie 31 stycznia tego roku oficjalnie przyjął na siebie uczelniany Komitet Obchodu 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Informowali o uchwale Rady Wydziału Prawa UJ z 12 lutego, w której domaga się powrotu na Uniwersytet Jagielloński wszystkich trzech oderwanych wydziałów. Te działania ze strony Uniwersytetu skłoniły członków Wydziału Teologicznego do prośby skierowanej do księdza prymasa,

aby w rozmowach z Rządem pełnoprawne włączenie Wydziału Teologicznego do UJ, miał za jedyny cel i nigdy z tego celu nie rezygnował, podobnie jak w r. 1954 stale protestował przeciw usunięciu Wydziału Teologicznego z UJ (AKMKr, s. 73).

List kończy zapewnienie, że członkowie Wydziału Teologicznego UJ ze swej strony nie zaprzestaną starań leżących w ich mocy, dopóki cel nie zostanie urzeczywistniony, zwłaszcza jeśli liczyć mogą na poparcie ze strony krakowskiego świata nauki (AKMKr, s. 67). Tego samego dnia, 21 lutego, ks. prof. Różycki skierował pismo do bp. Klepacza, w którym zgodnie z jego sugestią zaproponował kilka możliwych wariantów procedowania powrotu Wydziału Teologicznego na UJ (AKMKr, s. 74–70).

24 lutego 1957 r. Senat UJ uchwalił wniosek o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński²⁰ (Łuczak, 2015, s. 162). Miało to nastąpić od 1 października 1957 r., a więc od nowego roku akademickiego. W tej sytuacji ks. Różycki, zdając sobie sprawę, że jest niewiele czasu i że niezbędne będą bardzo intensywne prace, złożył rezygnację z funkcji przedstawiciela Rady Wydziału Teologicznego w Senacie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Już 28 lutego tego roku ks. prof. Różycki przygotował i wysłał kolejny list profesorów byłego Wydziału Teologicznego UJ do Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, a 1 marca tr. do bp. B. Kominka. 16 marca ks. Różycki zwrócił się do arcybiskupa

20 „W lutym 1957 r. rektor Grodziński przedłożył pod obrady Senatu sprawę reaktywowania Wydziału Teologicznego, przytaczając prośbę byłych pracowników WT. W dyskusji prof. Michał Patkaniowski – w imieniu pracowników – wypowiedział się za przywróceniem Wydziału Teologicznego, postulat ten poparł także prof. Grzybowski i ostatecznie Senat jednogłośnie opowiedział się za powrotem Wydziału Teologicznego”.

E. Baziaka, prosząc, aby wzmocnił i poparł głos profesorów, a 21 marca po zakończeniu Komisji Głównej Episkopatu Polski, która odbyła się w Warszawie, abp E. Baziak przekazał dwie informacje w toczącej się sprawie. Najpierw, że strona rządowa nie podjęła tematu, oświadczając, że jest to sprawa w kompetencji Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, a następnie, że osobą, która podejmie sprawę powrotu Wydziału Teologicznego na UJ przed Radą Główną Szkolnictwa Wyższego, będzie dr Zbigniew Makarczyk. Dopiero 4 kwietnia 1957 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego odpowiedziało na list z 12 grudnia 1956 r., ponowiony 20 stycznia 1957 r. Natychmiast profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ przygotowali odpowiedź (AKMKr, s. 83–84).

Datę 10 kwietnia 1957 r. nosi kolejny list ks. prof. I. Różyckiego do ks. kard. S. Wyszyńskiego. Do listu dołączył on kopię pisma skierowanego przez członków Wydziału Teologicznego UJ do Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Poinformował księdza prymasa, że prof. Jan Gwiazdomorski i pozostali krakowscy członkowie Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego poprą sprawę²¹ (AKMKr, s. 82).

Wciąż wierzono, że zajęcia na Wydziale Teologicznym od 1 października 1957 r. będą mogły się odbyć już w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Gdyby pojawił się problem z lokalami na biura i bibliotekę, ks. I. Różycki uzyskał (16 kwietnia 1957 r.) od abp. Baziaka zapewnienie, że „lokal na biura i na bibliotekę znajdzie się” (AKMKr, Kronika s. 1). Tego samego dnia, 16 kwietnia 1957 r., profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali kolejne pismo do Departamentu Studiów Uniwersyteckich (AKMKr, Kronika s. 675).

Tymczasem reakcja Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego na postulat Senatu UJ o powrót Wydziału Teologicznego na UJ była zdecydowanie negatywna. Niezrażony tym Senat UJ 26 kwietnia 1957 r. ponowił poparcie dla sprawy powrotu Wydziału Teologicznego na UJ. Prof. UJ Jan Gwiazdomorski potwierdził, że zobowiązuje się omawiany temat przedstawić w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego. Senat UJ napisał, że

jest gorącym życzeniem całego Uniwersytetu jako korporacji akademickiej, aby swoje 600-lecie mógł obchodzić w 1964 r. w pełnym składzie, zatem wraz z reaktywowanym Wydziałem Teologicznym (AKMKr, Kronika, s. 673).

21 Ks. Różycki informował także ks. prymasa S. Wyszyńskiego, że redakcja „Dziennika Polskiego” w Krakowie nie przyjęła artykułu, jaki jeden z jej współpracowników napisał w sprawie Wydziału Teologicznego UJ.

Poparcie dla przywrócenia teologii na UJ stało się asumptem do krytyki władz uczelni ze strony Komitetu Uczelnianego PZPR²² (Łuczak, 2015, s. 163). Upływający czas oznaczał, że marzenia o uruchomieniu Wydziału Teologicznego na UJ od 1 października 1957 r. stawały się coraz bardziej ulotne (AKMKr, s. 672). Na wiosnę 1957 r. coraz więcej ludzi zdawało sobie sprawę z załamania procesu demokratyzacji życia publicznego i nawrotu do starego systemu rządzenia, systemu, w którym m.in. nie było miejsca na Wydział Teologiczny na Uniwersytecie Jagiellońskim (Łatka, 2017, s. 314–315.). Ostatni list przed wakacjami ks. prof. I. Różycki do ks. kard. Wyszyńskiego sporządził 24 czerwca 1957 r. W nim informował kardynała prymasa o krokach podjętych w minionych miesiącach²³ (AKMKr, s. 111–112). W zakończeniu listu profesorowie Wydziału Teologicznego informowali kardynała prymasa, że przygotowali z posłem dr. S. Stommą interpelację poselską, „której jednakże tenor zależy całkowicie od instrukcji Waszej Eminencji”²⁴.

Chronologicznie następną jest korespondencja w sprawie przyjęcia delegacji Wydziału Teologicznego przez prymasa Polski na spotkaniu, które odbyło się 18 sierpnia 1957 r. w Krakowie. Kilku profesorów obecnych wtedy w Krakowie zostało pisemnie zaproszonych na spotkanie do pałacu biskupiego. Byli to księża E. Florkowski, I. Różycki i A. Usowicz²⁵

22 Chodzi o wystąpienie Komisji Uczelnianej PZPR przed rektorem i przedłożenie władzom UJ dokumentu protestującego przeciw reaktywowaniu Wydziału Teologicznego na UJ.

23 W międzyczynie „o uniwersytecki fakultet teologiczny w Krakowie upominał się zdecydowanie poseł Zbigniew Makarczyk z Koła Poselskiego «Znak» w mowie poselskiej wygłoszonej 12 lipca 1957 r. na posiedzeniu Sejmu PRL (...). Negatywną opinię o teologii jako nauce, wyrażoną przez ministra szkolnictwa wyższego Stefana Żółkiewskiego, uznał za szkodliwą, gdyż nie bierze pod uwagę, że istnienia uniwersyteckiego studium teologicznego w Krakowie domagają się nie tylko względy i potrzeby kościelne, (...) ale i dobro ogólnonarodowe”. Zob. Barcik, 2000, s. 669.

24 List kończą słowa: „wobec powyższego upraszam pokornie Waszą Eminencję, w imieniu kolegów, o szczegółowe wskazówki, w jaki jeszcze sposób możemy się przysłużyć tej nadzwyczaj drogiej nam sprawie”.

25 „Ks. E. Florkowski wyraził na wstępie podziękowanie Ks. Prymasowi za starania o wskrzeszenie Wydziału Teologicznego UJ. Następnie Ks. I. Różycki zapytał: czy od lutego 1957 r. odbyły się jakieś rozmowy Komisji Wspólnej na temat Wydziału Teologicznego UJ oraz w jakim stadium znajduje się sprawa jego powrotu do Krakowa na UJ? Ks. Kardynał odpowiedział: sprawa była poruszana, nawet na ostatnim posiedzeniu Komisji Wspólnej, ale dotąd nie ma ani przychylnego załatwienia ani też odmowy Rządu. – Należy kontynuować starania, które mogą odnieść tylko skutek wówczas, gdy społeczeństwo krakowskie wywrze swą opinią nacisk na Rząd. «Macie za sobą Senat Akademicki UJ, starajcie się jak najbardziej o głosy społeczeństwa krakowskiego». W związku z tą sugestią Ks. Kardynała zastanawiano się wspólnie, jakie sprężyny z krakowskiego terenu można by wciągnąć w akcję za przywróceniem Wydziału Teologicznego UJ. Ks. Kardynał Prymas ciągnął dalej, że Wydział Teologiczny UJ, jako korporacja kanoniczna, właściwie nadal istnieje. «Można by na was przelać uprawnienia bulli

(AKMKr, s. 117–121). Nazajutrz streszczenie ze spotkania z kardynałem prymasem ks. Różycki przekazał pozostałym członkom Wydziału, wyróżniając cztery tematy. Primo, że w sprawie powrotu Wydziału Teologicznego na UJ nie ma rządowej odmowy ani przyrzeczenia. Secundo, że ks. kard. Wyszyński wyraźnie życzy sobie, by profesorowie krakowscy opuścili ATK, gdyż taki krok ułatwi mu usunięcie stanu sprzecznego z prawem kanonicznym. Tertio, że ATK nie może liczyć na to, że zyska zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej. Quatro, że kard. Wyszyński oczekuje dalszej aktywności profesorów w sprawie Wydziału. Po spotkaniu w mieszkaniu ks. prof. I. Różyckiego (19 VIII) postanowiono wysłać w ciągu kilku dni do ATK pisma z deklaracją wystąpienia, tak by dotarły do Warszawy przed 1 września tego roku²⁶.

Jako pierwszy 8 lipca 1957 r. rezygnację z pracy na ATK złożył ks. prof. K. Klósak, który też ogłosił powrót na Wydział Teologiczny w Krakowie. W sierpniu tego roku uczynili to ks. prof. T. Glemma i ks. prof. I. Różycki, a we wrześniu ks. prof. W. Wicher. Ponadto 30 września 1957 r. profesorowie byłego Wydziału Teologicznego UJ skierowali do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego pismo, w którym motywowali, dlaczego od 1 października tego roku nie podejmą pracy w ATK²⁷. Ich decyzję wsparła Rada Wydziału Teologicznego ATK uchwałą podjętą 25 września 1957 r., w której zwracała się do rektora i Senatu ATK, by

uwzględniając wyjątkowe okoliczności rezygnacji Profesorów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, odnieśli się do Ministra

erekcyjnej Wydziału Teologicznego na UJ». Po tym Ks. Kardynał przeszedł samorzutnie na sprawę ATK: Nie tylko stwierdził fakt, że Rzym nie zajmuje się nią, że traktuje ją *tamquam non sit*, ale kilkakrotnie mówił w czasie przyszłym: «Rzym nie będzie się nią zajmował», a raz: «Rzym jej nie zatwierdzi». Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie jest instytucją niekanoniczną, a on nie może, jako Prymas, tolerować stanu sprzecznego z prawem kościelnym. Decyzja Ks. K. Klósaka wystąpienia z ATK jest zdrowa. Na co Ks. I. Różycki oświadczył, że odwiedził ostatnio kolegów wykładających na ATK, a będących aktualnie w Krakowie i stwierdził, że wszyscy oni zamierzają wystąpić z ATK. Wyjaśnił następnie, dlaczego decyzja o wystąpieniu z ATK przychodzi właśnie dopiero teraz, dotąd mówiło się bowiem, a nawet Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego jakiś czas zastanawiało się nad tym, że Wydział Teologiczny UJ, wyłączony z ATK wróci podczas wakacji letnich do Krakowa: w tym wypadku występowanie z ATK nie byłoby potrzebne; po wtóre były dotąd nadzieje, a nawet krążyły pogłoski z wielu źródeł, że Stolica Apostolska uzna ATK pod pewnymi warunkami: trzeba więc było z rezygnacją czekać na autorytatywną wiadomość. Na koniec Ks. Kardynał zapytał o nazwiska tych Księżych Profesorów, którzy już oświadczyli się z gotowością wystąpienia z ATK».

26 List ks. prof. Różyckiego do jednego z członków Wydziału z 24 sierpnia 1957 r. zakończony kokluzją, że ks. kard. Wyszyński powita z radością rezygnację profesorów krakowskich jako pomoc w usunięciu stanu sprzecznego z prawem kanonicznym.

27 Koncept swojego pisma rezygnacyjnego przygotował zespół w składzie ks. prof. T. Glemma jako przewodniczący oraz ks. prof. W. Wicher i ks. dr S. Grzybek.

Szkolnictwa Wyższego o umożliwienie ww. profesorom dalszej pracy w Krakowie, zgodnie ze statutem Wydziału Teologicznego UJ²⁸.

Dnia 19 października 1957 r. 15 członków Wydziału Teologicznego skierowało do ks. kard. S. Wyszyńskiego kolejne pismo²⁹ (AKMKr, s. 137–138). Tymczasem władze nie zamierzały tolerować decyzji krakowskich profesorów. 26 listopada 1957 r. Departament Szkolnictwa Wyższego skierował do rektora ATK wiadomość w sprawie konsekwencji niepodjęcia obowiązków akademickich i wyjścia profesorów krakowskich z ATK (AKMKr, s. 145).

Nie tracąc nadziei na inaugurację roku akademickiego 1958/1959 w murach Collegium Novum UJ, ks. prof. I. Różycki na początku roku 1957/1958 udał się do biskupa Jana Stepy w Tarnowie i do biskupa Czesława Kaczmarka w Kielcach jako sufraganii metropolii krakowskiej, prosząc o zgodę i poparcie dla akcji podpisów duchowieństwa w sprawie powrotu Wydziału Teologicznego na UJ. Obaj hierarchowie się zgodzili. W listopadzie 1957 r. w auli Krakowskiego Seminarium Duchownego

28 Wymieniono ośmiu księży profesorów: T. Długosz, T. Glemma, S. Grzybek, T. Kruszyński, M. Michalski, I. Różycki, W. Wicher, E.H. Wyczawski. Por. AUPJP2, sygn. APAT, SP-4, Spuścizna ks. W. Wichra, k. 62. Odpis uchwały Rady Wydziału Teologicznego ATK z 23 IX 1957 r., Kubiś, 2005, s. 47–48.

29 „Członkowie Wydziału Teologicznego UJ, którzy w r. 1954 byli zmuszeni przystąpić do Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, spełnili to, czego oczekiwał od nich Episkopat Polski, i solidarnie wystąpili z tejże Akademii. Swoje wystąpienie z Akademii Teologii Katolickiej uważają członkowie Wydziału Teologicznego UJ jedynie za pierwszą fazę procesu, którego kontynuacji domaga się obecna sytuacja – faktyczna prawna Akademii Teologii Katolickiej oraz Wydziałów Teologicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. Wystąpienie profesorów krakowskich z Akademii Teologii Katolickiej nie jest równoznaczne z wystąpieniem Wydziału Teologicznego UJ z Akademii Teologii Katolickiej, a Wydział Teologiczny UJ pozostał nadal w statusie organizacyjnym Akademii Teologii Katolickiej, jako jej integralna część składowa. Albowiem dobrowolne odejście profesorów krakowskich tak samo nie usuwa z ATK Wydziału Teologicznego UJ, jak nie wykreśliłaby go ze statutu Akademii Teologii Katolickiej ich śmierć. Według informacji, jakie posiadamy, Akademia Teologii Katolickiej nadal istnieje i działa, nie zmieniwszy swego statutu. Uzdrowienie faktycznej i prawnej sytuacji wspomnianych uczelni teologicznych domaga się zatem koniecznie, by i statutowo i faktycznie Wydział Teologiczny UJ został wyłączony z ATK i rozpoczął swą działalność w Krakowie, gdzie został erygowany. Dopiero wtedy obydwa Wydziały Teologiczne UJ i ATK znajdą się w warunkach zgodnych z przepisami prawa kanonicznego. Członkowie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego mają nadzieję, że Episkopat Polski nie zaprzestanie usilnych starań o powrót Wydziału Teologicznego UJ do Krakowa, a ze swej strony przyrzekają czynić w tej sprawie wszystko, co leży w ich mocy”. List podpisali: ks. Antoni Bystrzowski, ks. Władysław Wicher, ks. Tadeusz Kruszyński, ks. Tadeusz Glemma, ks. Władysław Długosz, ks. Marian Michalski, ks. Eugeniusz Florkowski, ks. Kazimierz Kłósak, ks. Ignacy Różycki, ks. Eugeniusz Hieronim Wyczawski, ks. Aleksander Usowicz, ks. Stanisław Grzybek, ks. Józef Rozwadowski, ks. Julian Groblicki, ks. Karol Wojtyła.

w trakcie spotkania z księżmi archidiecezji krakowskiej ks. prof. I. Różycki przedstawił stan starań o powrót Wydziału Teologicznego na UJ i potrzebę poparcia przez zwrócenie się do katolickiego społeczeństwa Krakowa. Jeszcze w ciągu listopada 1957 r. na ręce ks. prof. I. Różyckiego wpłynęło kilka tysięcy podpisów mieszkańców Krakowa. Ponadto pojawiły się pierwsze deklaracje poparcia ze strony księży metropolii krakowskiej. Nadesłali je dziekani dekanatów z diecezji tarnowskiej i kieleckiej. 7 stycznia 1958 r. ks. prof. I. Różycki poinformował księdza prymasa o akcji zbierania podpisów poparcia dla idei powrotu Wydziału Teologicznego na UJ. Dwa dni później ks. I. Różycki udał się na rozmowę do bp. Z. Choromańskiego (AKMKr, s. 148). Datę 15 stycznia 1958 r. nosi kolejny list do księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego. Profesorowie Wydziału Teologicznego dali wyraz zaniepokojeniu plotkami, że rzekomo odwołali swoje odwołania. Faktem było, że to uczynił ks. prof. T. Kruszyński, ale był jedynym³⁰. Wobec tego księża profesorowie ponownie przedstawili prymasowi Polski swoje stanowisko³¹ (AKMKr, s. 157).

W liście przywołano przypadek ks. prof. T. Kruszyńskiego. W 1954 r. był ostatnim dziekanem Wydziału Teologicznego w Krakowie. W latach 1954–1957 był prorektorem Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W związku z sugerowaną przez ks. prymasa akcją rezygnacji z pracy w ATK jako instytucji niekanonicznej ks. prof. T. Kruszyński zrezygnował 1 września 1957 r., ale już 8 października tego roku cofnął rezygnację. Od tej pory pozostawał w sporze z władzami ATK, które odmówiły mu prawa do nauczania, twierdząc, że jego misja kanoniczna wygasła (Bochnak i Kruszyński, 1970, s. 445).

Kolejne miejsce zajmuje list z 8 lutego 1958 r. Jest krótką notatką, którą ks. prof. Różycki w imieniu członków Wydziału Teologicznego informuje ks. kard. S. Wyszyńskiego, że w krakowskich kościołach zebrano około 30 000 podpisów za przywróceniem Wydziału Teologicznego na UJ (AKMKr, s. 164). Pismem z dnia 2 marca 1958 r. skierowanym do ks. prof. Różyckiego w sprawie Wydziału Teologicznego UJ ks. kard. Wyszyński potwierdził odbiór pism z 7 stycznia, 15 stycznia i 8 lutego 1958 r. (AKMKr, s. 166).

30 „Ponieważ rozeszły się pogłoski, że profesorowie krakowscy z Wydziału Teologicznego UJ odwołują swe wycofanie się z ATK, pozwalam sobie przesłać Waszej Eminencji kopię drugiego oświadczenia o wystąpieniu z ATK, jakie na żądanie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego wystosowali prawie wszyscy koledzy, członkowie Wydziału Teologicznego UJ – mimo przeciwnych sugestii z różnych stron. Do przyjęcia tak sformułowanego oświadczenia nie udało się nam jedynie skłonić Ks. T. Kruszyńskiego”.

31 W zakończeniu listu czytamy: „gdyby cokolwiek pozostawało jeszcze do wyjaśnienia, gdyby cokolwiek pozostawało jeszcze do zrobienia, najuprzejmiej prosimy Waszą Eminencję o wyznaczenia nam ustnego posłuchania, gdyż niedomówienia w rzeczach subtelnych a wielkiej wagi są bardzo szkodliwe. Pragniemy uniknąć przykrych doświadczeń z r. 1954”.

Przedostatni jest list z 15 kwietnia 1958 r. skierowany do ks. prymasa S. Wyszyńskiego. Został napisany i wysłany w związku z tym, że w marcu tego roku Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego przesłało tym członkom Wydziału Teologicznego UJ, którzy pracowali w ATK, równobrzmiące pisma, w których udzieliło im bezpłatnego urlopu na rok szkolny 1957/58, z wyjątkiem ks. T. Kruszyńskiego. Wobec takiego kroku Ministerstwa profesorowie Wydziału Teologicznego UJ złożyli swoje zdecydowane oświadczenie³² (AKMKr, s. 178–179).

Ostatni jest list z 25 czerwca 1958 r. Ks. Różycki informował w nim księdza prymasa, że akcja podpisowa za powrotem Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński trwa nadal w ośrodkach przemysłowych archidiecezji krakowskiej. W chrzanowsko-jaworznickim zagłębiu zebrano pod petycjami około 30 tys. podpisów; w okręgu bielskim akcja jest właśnie w toku. Ponadto ks. prof. I. Różycki przesłał ks. kard. S. Wyszyńskiemu kopię pisma, jakie wysyłał do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego.

Mam nadzieję – napisał – że pozostali koledzy, członkowie Wydziału Teologicznego UJ – z wyjątkiem Ks. T. Kruszyńskiego – wyślą również oświadczenia o podobnej treści. Brzmienie załączonego pisma jest tak ujęte, by służyło dwom celom: a) podtrzymaniu ponownemu nieodwracalnej decyzji wystąpienia z Akademii Teologii; b) zajęciu stanowiska wobec ministerialnej decyzji, przyznającej nam bezpłatne urlopy. Nie widzimy sposobu bardziej zdecydowanego podkreślenia przez nas kościelnego punktu widzenia w tej zawikłanej sprawie. Jeśliby jednak było jeszcze cokolwiek do zrobienia, dostosujemy się do każdego życzenia Waszej Eminencji (AKMKr, s. 182).

Pismem, o którym ks. prof. I. Różycki wspominał w raporcie do ks. prymasa, a które wysłał do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego 23 czerwca 1958 r., była jego rezygnacja z pracy na ATK. 8 sierpnia 1958 r. Minister Szkolnictwa Wyższego oświadczył, że przyjmuje rezygnację ks. prof. I. Różyckiego ze stanowiska samodzielnego pracownika naukowego w ATK i rozwiązuje

32 „1) Uważamy wszyscy, z wyjątkiem Ks. T. Kruszyńskiego, nasze wystąpienie z ATK za fakt dokonany i nieodwracalny. Gdyby nas w przyszłości pytano o nasz stosunek do ATK, automatycznie i bez wahania na każde żądanie powtórzymy oświadczenie o niemożności pełnienia w ATK jakichkolwiek zajęć i funkcji, a to ze względu na jej niekanoniczność, która jest trwała i nie ulega najmniejszej wątpliwości. 2) Urlop bezpłatny, wystawiony przez Ministerstwo, a nie przez ATK, nie wiąże nas z ATK i jest ujęciem w formę prawną stanu faktycznego: już od października 1957 r. żaden z nas nie pobierał z ATK uposażenia profesorskiego. 3) Aby jednak dodatkowo podkreślić zerwanie przynależności do ATK, uznaliśmy niekiedy przynajmniej – za wskazane nawet nie odnawiać, z początkiem roku 1958, państwowej legitymacji służbowej, do której mamy prawo tak długo, dopóki Ministerstwo nie rozwiąże ostatecznie stosunku służbowego z nami”.

z nim stosunek służbowy z dniem 31 sierpnia 1958 r.³³ Podobne rezygnacje sporządzili jego koledzy. To były działania, które miały definitywnie pokazać ich wolę i dążenie do potwierdzenia tego, że w Krakowie ma prawo istnieć Wydział Teologiczny, oraz przekonanie, że będzie on działał albo na Uniwersytecie Jagiellońskim, albo poza nim.

Zakończenie

Przywołane wyżej kroki podjęte w latach 1956–1958 nie spotkały się z przychylnością władz politycznych i nie doprowadziły do powrotu Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński. Okres odwilży definitywnie się zakończył. Nadchodził czas konfrontacji. 31 lipca 1958 r. na posiedzeniu Komisji Wspólnej rządu i Episkopatu Zenon Kliszko i Jerzy Sztachelski powiadomili stronę kościelną o nowych decyzjach rządu dotyczących nauczania religii, a mianowicie, że od 1 września 1958 r. lekcje religii będą się odbywać po zakończeniu wszystkich zajęć szkolnych i to w wymiarze 1 godziny tygodniowo. Zapowiedzieli, że osoby zakonne nie będą nauczać religii i że w szkołach nie będzie się tolerować „emblematów religijnych”. Decyzje podjęte na XII plenum KC PZPR odbytym w październiku 1958 r. oznaczały odejście od założeń politycznych października 1956 r. Ustawa o szkolnictwie wyższym z 5 listopada 1958 r. potwierdziła bezpośredni nadzór zwierzchni nad uczelniami z strony Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, kładąc kres okresowi autonomizacji wyższych uczelni (Roszkowski, 1991, s. 783; Dudek i Gryz, 2003, s. 147).

Trzeba było szukać innych rozwiązań. Jesienią 1958 r. nowy biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej ks. prof. Karol Wojtyła, jeden z członków rozwiązanego w 1954 r. Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w trakcie kongregacji dekanalnych w archidiecezji krakowskiej informował księży, że w Krakowie zostaną uruchomione teologiczne studia akademickie z prawem nadawania stopni i tytułów naukowych. Biskup K. Wojtyła podjął rozmowy z watykańską Kongregacją Seminariów i Uniwersytetów. Oficjalną prośbę o uznanie krakowskiego Wydziału Teologicznego uczelnią na prawach papieskich skierował abp Eugeniusz Baziak, administrator apostolski archidiecezji krakowskiej. Uczynił to podczas pierwszej po II wojnie światowej *visitatio ad limina apostolorum*. 16 grudnia 1959 r. został podpisany dekret Kongregacji Seminariów i Uniwersytetów. W dekrete napisano, że krakowski

33 AKKK, b. sygn. Spuścizna ks. I. Różyckiego. Minister Szkolnictwa Wyższego pismem z 8 sierpnia 1958 r. przyjął rezygnację ks. I. Różyckiego z pracy na ATK, znak: DSU-K-658/58.

Wydział Teologiczny *saevo arbitrio*³⁴ wyrzucony z Uniwersytetu Jagiellońskiego trwa pod kierownictwem jednej władzy kościelnej i na przyszłość ma się kształtować wedle praw ustanowionych przez Stolicę Apostolską. Znaczna w tym zasługa starań i determinacji profesorów Wydziału Teologicznego w latach 1956–1958. Po powrocie z Warszawy do Krakowa podjęli oni regularne zajęcia akademickie.

W kolejnym 50-leciu krakowski Wydział Teologiczny przekształcał się najpierw w Papieski Wydział Teologiczny w 1974 r., następnie w Papieską Akademię Teologiczną w 1981 r., wreszcie w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie w 2009 r. (Kubiś, 2002, s. 10–11).

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ), sygn. WT II 20, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego UJ (1953–1954), Sprawozdanie z posiedzenia profesorów i asystentów WT UJ z 30 IX 1954 r.
- Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (AKMKr), poszyt b. sygn. pt. „Starania o powrót Wydziału Teologicznego na Uniwersytet Jagielloński”.
- Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (AUPJP2), sygn. Sp-4, Spuścizna ks. Władysława Wichra.
- Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej (AKKK), b. sygn. Spuścizna ks. Ignacego Różyckiego.
- Jan Paweł II (2005). *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia. Homilie*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”.

Opracowania

- Barcik, M. (2000). Próba przywrócenia Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim (1956–1957). *Studia Historyczne*, R. XLIII, 2000, z. 4 (171), 665–678.
- Czaczkowska, E. (2013). *Kardynał Wyszyński. Biografia*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”.
- Chmura, T. (1989–1991). Różycki Ignacy. W: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 519.
- Dudek, A. i Gryz R. (2003). *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”.
- Kubiś, A. (2005). *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954–1981*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.

34 Strona kościelna tłumaczyła te słowa jako „dziką samowolę”, a strona państwowa jako „jednostronną decyzję”.

- Kubiś, A. (2008). Z dziejów usuwania teologii/Wydziałów Teologicznych z uniwersytetów. *Studia Nauk Teologicznych*, t. 3, 49–61. DOI 10.24425/snt.2008.133789.
- Łatka, R. (2017). Koniec odwilży w relacjach państwo–Kościół (1957–1958) z perspektywy kard. Stefana Wyszyńskiego. W: M. Krzysztofiński i J. Wołczański (red.), *Christus vincit. Księga dedykowana Biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*. Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola, Toruń, 313–334.
- Łuczak, W. (2015). Unieważnić „stalinowski rozbiór” Uniwersytetu Jagiellońskiego – walka o powrót oderwanych Wydziałów w latach 1956–1957. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace historyczne*, 142, z. 1, 149–165. DOI 10.4467/20844069PH.15.010.3506.
- Mandziuk, J. (1999). *Dzieje Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1954–1999)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Prokop, K.R. (2008). *Ksiądz Tadeusz Glemma (1895–1958). Profesor i dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
- Roszkowski, W. (1991). *Najnowsza historia Polski 1918–1980*. Londyn: Polonia Book Fund.
- Sondel, J. (2012). *Słownik historii i tradycji Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków: Universitas.
- Stomma, S. (1957). Mądrość tradycji. *Tygodnik Powszechny*, XI, nr 2 (417*), 2.

Jacek Urban – ks., profesor doktor habilitowany, historyk, badacz dziejów Kościoła krakowskiego w XIX i XX w., dyrektor Archiwum Kurii Metropolitarnej oraz Archiwum Kapituły Katedralnej na Wawelu, kanonik gremialny kapituły katedralnej na Wawelu (od 2009), dziekan Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII w Krakowie (od 2016). Autor wielu publikacji, spośród których do najważniejszych należą: *Kanonie akademickie krakowskiej kapituły katedralnej (1795–1945)*, Kraków 1997; *Katedra na Wawelu (1795–1918)*, Kraków 2000; *Tło polityczne dziejów Kościoła katolickiego w Europie Środkowej 1815–1914. Szkice historyczne*, Kraków 2001; *Sztuka sakralna Krakowa w wieku XIX*, Kraków 2004; *Katedra na Wawelu po 1918 roku*, Kraków 2008; *Karola Wojtyły – Jana Pawła II katedra na Wawelu*, Kraków 2009; *75 lat kościoła w Dzianiszcu*, Kraków 2012; *Święta Jadwiga Królowa*, Kraków 2012; *Kronika Katedry na Wawelu 1934–1982*, Kraków 2016; *Przywrócić pamięci. 150. rocznica urodzin księcia kardynała Adama Stefana Sapiehy (1867–1951)*, Przemyśl 2017; *Klejnot w koronie. 650-lecie konsekracji katedry krakowskiej*, Kraków 2018; *Św. Jan Paweł II jako biskup krakowski*, Kraków 2020; *Katedra krakowska i archiwum kapitulne na Wawelu (szkice historyczne)*, Kraków 2023. Autor ok. stu pięćdziesięciu artykułów w publikacjach książkowych oraz czasopismach.